

Del conflicte d'usuaris a la confrontació política passant per l'autoafirmació regional. A propòsit de la crisi de la sequera del 2008 a Barcelona i els transvasaments

Ignasi Aldomà-Buixadé

*Departament de Geografia i Sociologia
Universitat de Lleida
aldoma@geosoc.udl.cat*

Resum

En un context mediterrani en el qual les demandes hídriques s'atansen a les disponibilitats o les superen, les confrontacions per l'aigua esdevenen un motiu destacat de conflictes socials i territorials. Més enllà de la col·lisió històrica que ha existit entre regants, abastaments urbans, empreses hidroelèctriques i altres usuaris o interessats, les desigualtats en la distribució de l'aigua i l'existència o perspectives de transferències entre conques, han obert la porta a una conflictivitat cada cop més oberta entre territoris. Des d'un punt de vista tècnic es poden albirar solucions força raonables a les necessitats i gestió del cicle de l'aigua, però els conflictes territorials traduïts en bandera política no permeten abordar-les i aboquen a l'adopció de solucions pitjors des d'un punt de vista ambiental, econòmic i social.

Paraules clau: planificació hidràulica, conflictes socials, política territorial.

Resumen: *Del conflicto entre usuarios a la contienda política, a través de la reivindicación regional. A propósito de la sequía de 2008 en Barcelona y los trasvases*

Situados en un contexto mediterráneo en el cual la demanda de agua se aproxima o supera su disponibilidad, el agua se convierte en motivo destacado de conflictos sociales

y territoriales. Más allá de las colisiones entre regantes, abastecimientos urbanos, empresas hidroeléctricas y otros usos e intereses, las desigualdades en la distribución del agua y la perspectiva de transferencias entre cuencas han desembocado en una conflictividad creciente entre territorios. Desde un punto de vista técnico son posibles soluciones razonables en la gestión del agua; pero los conflictos territoriales planteados como bandera política no permiten abordarlas y conducen hacia la adopción de soluciones peores desde un punto de vista ambiental, económico y social.

Palabras clave: planificación hidráulica, conflictos sociales, política territorial.

Abstract: *From users' disputes to political conflict through regional reinforcement. Lessons from the 2008 drought in Barcelona and the inter-basin transfer solution*

In the Mediterranean context, in which the demand for water is close or exceeds the total availability, confrontations over water have become a leading cause of social and territorial conflicts. Beyond the historical conflicts between farmers, urban water, hydroelectric companies and other users or stakeholders, the inequalities in water distribution and the existence or perspectives of transfers between basins have opened the door to an increasingly open conflict between territories. Technically, reasonable solutions can be envisioned to enhance the management of the water cycle, but territorial disputes translated into the political arena does not allow their implementation which leads to the adoption of political solutions that could be worse from an environmental, economic and social point of view.

Key words: water management, social conflicts, regional planning.

* * *

Potser no caldria recordar-ho, però en un país de clima mediterrani la pluja és limitada i periòdicament es deixen sentir secades que posen en tensió l'adaptació cultural dels habitants. Els enormes mitjans tècnics desplecats en la darrera centúria han solucionat molts problemes i fan imaginar que encara hi ha aigua per assadollar totes les necessitats. No queda, però, gaire marge per a nous grans projectes i els que es proposen susciten fortes controvèrsies socials. Com a vector essencial de desenvolupament, l'aigua s'ha convertit en un recurs geoestratègic central, tant a escala internacional com a l'interior de Catalunya.¹

1. A propòsit dels conflictes catalans hem elaborat un assaig recent (Aldomà, 2012), que vindria a ser la proposta de resolució dels conflictes que analitza el present article. En aquest obviem l'extensíssima bibliografia internacional sobre anàlisi i resolució de conflictes hídrics, en particular a través dels programes IHP i WWAP de la UNESCO o la divisió d'aigua de la FAO.

L'episodi de sequera de 2008 i el desvetllament del batalla dels transvasaments

La crisi de la sequera experimentada entre l'hivern i la primavera de 2008 a la regió metropolitana de Barcelona i a les comarques gironines constitueix l'exemple més proper d'una conflictivitat hídrica que pot reactivar-se en qualsevol moment. Aleshores es proposaren com a solució diferents alternatives de captació i transferència d'aigua que comportaren reaccions en cadena no solament de les diferents comarques de Catalunya, sinó també dels diferents territoris de l'Estat i, fins i tot, de l'altra banda dels Pirineus. En certa manera no fou sinó la revifalla d'una confrontació anterior; la provocada pel transvasament de l'Ebre a Barcelona i el Llevant inclòs en el Plan Hidrológico Nacional (PHN) presentat i aprovat pel Partido Popular el 2001 i derogat (el transvasament) pel PHN del partit Socialista el 2004.²

Els plans i les obres per cobrir els dèficits de Barcelona no són nous i alguns s'han traduït ja en transferències importants. La darrera i més destacada fou la de l'aigua del riu Ter, que arriba a la ciutat a partir de 1966. Tot seguit, el 1974, la Comissaria d'Aigües de l'Ebre presentà i sotmeté a informació pública l'avantprojecte d'aqüeducte Ebre-Pirineu Oriental, que preveia la transferència de nous cabals cap a Barcelona, aquest cop des de l'Ebre. D'aquest avantprojecte en quedà l'anomenat *minitransvasament*, que va aprovar el juny de 1981 el Congrés de Diputats i amb el qual s'atorgà un màxim de 126 hm³ anuals per a usos industrials i urbans només al Camp de Tarragona. Precisament, l'aprofitament de la concessió que no és consumida per aquest minitransvasament fou l'opció principal que finalment s'escolliria per a fer front a la crisi d'aigua que patia Barcelona el 2008.³

Els transvasaments o transferències d'aigua des d'unes conques cap a unes altres, representen una solució a les demandes hídriques que s'adapta als esquemes de la gran hidràulica pública que han imperat fins a dia d'avui. Darrerament, però, es troben en qüestió i, de fet, després de la confrontació política dels anys 1990 lligada amb la proposta de transvasament de l'Ebre, a Espanya el govern socialista optà, com a solució alternativa, per les plantes dessaladores. La primera gran realització és la nova dessaladora del Prat de Llobregat, que arribà tard per solucionar la sequera del 2008.

A dia d'avui, però, manca completar el sistema de dessaladores previst a Catalunya; no s'ha fet pràcticament res a València i Múrcia; la crisi i el nou

2. Es pot recordar que la victòria política de l'antitransvasament se situa en unes circumstàncies ben singulars: tot just pujat al poder gràcies als danys col·laterals dels atemptats islamistes de l'11 de març, l'any 2004 el PSOE retirà el transvasament de l'Ebre previst en el Pla Hidrològic aprovat pel PP l'any 2001.

3. El 21 d'abril de 2008 se signa el Reial Decret Llei de "mesures excepcionals i urgents" que estableix disposicions sobre la connexió entre les xarxes de subministrament de Tarragona i les de Barcelona, així com altres sobre descàrrega al port. S'hi preveu l'aprofitament d'aigües del minitransvasament i també les que puguin resultar de les cessions de drets a l'ús de l'aigua dins la Demarcació Hidrogràfica de l'Ebre (art. 3) i es fixa un límit de 4 m³/s i de 50 hm³ anuals a l'aigua que es pugui derivar per les dues vies.

govern del PP posen en dubte la conclusió del programa socialista, i alguns tècnics no han deixat d'assenyalar les limitacions de les dessaladores com a solució (Armengol i Dolz, 2012). En definitiva, la solució a les secades i/o demandes estructurals d'aigua no està tancada, com no està tancada l'opció dels transvasaments.⁴

Les confrontacions a l'entorn de l'aprofitament i gestió de l'aigua; la vinculació als interessos dels diferents usuaris

Es poden avançar solucions tècniques més o menys equilibrades als problemes de gestió del cicle de l'aigua; però a l'hora de dur-les a la pràctica el debat i la confrontació social i política fa molt difícil i complexa la presa de decisions. Per això és interessant explorar els camins que guien la presa de decisions durant la secada de l'any 2008, tot remetent-nos també als esdeveniments de conteses anteriors. El punt central del conflicte se situa en els transvasaments, però tampoc no es pot perdre de vista que el debat té d'altres implicacions remarcables com ara l'assignació dels cabals ecològics o el desenvolupament de nous usos.

S'ha arribat a apuntar que “la derogació del transvasament de l'Ebre és un bon exemple de com un moviment popular, amb un discurs dotat d'uns fonaments científics sòlids i d'un recolzament notable, pot fer canviar d'orientació les actuacions dels partits polítics i de les administracions públiques” (Parés, 2008, p. 40). En bona lògica, semblaria que la resolució d'aquest i d'altres conflictes hídrics es dirimeixi en l'arena de les confrontacions socials; però, com veurem, aquest no és el fet determinant.

D'entrada, els interessos dels col·lectius immediatament implicats en el cicle de l'aigua alimenten la confrontació i la seva expressió en els mitjans de comunicació, per tot seguit justificar determinades preses de decisions. Pàgesos, industrials i famílies consumidores d'aigua, pescadors, banyistes, companyies explotadores de salts d'aigua, piscicultors, transportistes quan n'hi ha... defensen la integritat del seu dret d'usuaris o explotadors d'aigua a partir del moment que es planteja alguna limitació o canvi que consideren perjudicial.

A les àrees més poblades i/o industrials costaneres, per exemple, els regants representen un col·lectiu relativament marginal en conflicte amb els usuaris urbans majoritaris. Mentre, a les terres interiors més agràries, els regants es discuteixen més sovint amb les companyies hidroelèctriques, que exploten els salts d'aigua situats aigües amunt de les captacions dels regants. També es poden trobar pescadors que s'oposen a les companyies elèctriques

4. Sobre el terme 'transvasament' i les implicacions de l'abastament de Barcelona el 2008: R. Méndez, “10 claves de la guerra del agua”, *El País*, 16 abril 2008, p. 16.

o els regants, que fan una derivació abusiva d'aigua dels rius, o usuaris domèstics confrontats a les indústries contaminants. Les casuístiques es multipliquen i impliquen també, naturalment, picabaralles entre el mateix tipus d'usuaris que han de compartir la font d'abastament (Aldomà, 2007 i 2012).

L'afectació i la consciència de la importància econòmica i social de l'aigua és també molt diferent segons els usuaris. Els agricultors regants en depenen econòmicament de manera directa i encara més directament en depenen les empreses que aprofiten l'energia hidroelèctrica. Tots ells fan sentir la seva veu directament i/o a través de les seves associacions a l'administració hidràulica, que és qui atorga les concessions i regula el cicle. En canvi, els usuaris domèstics no tenen uns altaveus prou directes. La responsabilitat del subministrament domèstic recau en les administracions locals i, a més a més, aquests usuaris s'han de recolzar en associacions d'interès general com poden ser les associacions de consumidors, les associacions de veïns o, fins i tot, els sindicats, que tenen d'altres interessos (Tello, 2004).

Tant els sindicats com les mateixes organitzacions patronals, que en algun moment deixen sentir la seva veu en matèria hidràulica, venen a representar de manera força indirecta interessos dels treballadors o de les seves empreses que tenen a veure només parcialment amb l'aigua. Aquestes organitzacions tenen una aproximació més instrumental als conflictes hídrics i faran més aviat incidència en la seva dimensió política, sense descartar discursos més ideològics com els descrits per M. François per a Múrcia (2008, p. 92-94). És conegut, per exemple, el posicionament de les constructores a favor dels transvasaments; però ni les infraestructures hidràuliques representen una part substancial de la seva activitat, ni el seu antitransvasisme és radical (Pérez Díaz i Mezo, 1997, p. 52-53).

Més ideològica és la intervenció dels nous actors que són els col·lectius ecologistes. Però fins i tot aquests es "contaminen" dels col·lectius propers que es basen pròpiament en la defensa del territori. I aquesta defensa neix sovint de la defensa de la propietat, com ara el cas dels afectats per embassaments (Mairal *et al.*, 1997; Arrojo *et al.*, 2010).

A la taula 1 volem ubicar l'actitud d'aquests diferents col·lectius en relació a les propostes de transferències de recursos, la qual varia segons se situïn en àrees receptores o en àrees que cedeixen l'aigua. Els interessos que justifiquen una determinada posició poden ser, com es veurà, diversos, complementaris i variables en el temps. Amb tot, les opinions emeses amb motiu de les propostes de transvasament a Barcelona configuren un determinat marc d'interessos en el qual els qui es mouen només per motius instrumentals i ideològics tenen unes actituds menys contundents a favor o en contra dels transvasaments. Però, fins i tot, els usuaris amb una implicació més directa en l'aprofitament de l'aigua com els regants poden mantenir actituds flexibles i obertes a la negociació.

Taula 1. Actitud dels col·lectius més directament relacionats amb el cicle de l'aigua sobre les propostes de transvasament segons l'àmbit de referència i tipus d'interès

Col·lectius destacats	Actitud en territoris cedents				Actitud en territoris receptors				Tipus d'interès que la justifica			
	A favor	En contra	Parlem-ne	Indiferent	A favor	En contra	Parlem-ne	Indiferent	Directe	Instrumental	Ideològic	Polític
Comunitats de Regants	X	X			X				X			
Sindicats agraris	X	X			X					X		
Adm. locals prestadores	X				X				X			X
Companyies elèctriques			X				X		X			
Consumidors i AAVV				X	X	X				X		
Sindicats obrers	X	X			X	X				X		X
Organitzacions patronals	X				X					X		X
Grups defensa del territori	X				X				X		X	
Grups ecologistes	X						X				X	

Font: elaboració pròpia a partir de ressenyes periodístiques esmentades en el text i notes i reculls documentals (ACA, 2008; Borràs, 2009; Marc, 2010, p. 306-352).⁵

La resposta del sector agrari als transvasaments que teòricament el perjudiquen resulta mal·leable i s'adapta a intercanvis d'aigua d'interès mutu

El regadiu representa, de bon tros, el principal consumidor d'aigua, de manera que l'agricultura se situa al centre del debat sobre la distribució de l'aigua i la seva gestió. Això i el gran nombre de propietaris regants fan d'aquest col·lectiu el més nombrós entre els afectats per concessions i projectes hidràulics, fet que unit al seu nivell d'organització en comunitats de regants, sindicats agraris o cooperatives agràries ajuda a fer sentir la seva veu.

Tant a les conques cedents com a les receptors d'aigua els regants i els seus diferents organismes de representació juguen un paper destacat en els pronunciaments sobre els transvasaments. Així, la Federació de Regants de la Conca de l'Ebre, Ferebro, és protagonista destacada del pronunciament antitransvasament, i en l'assemblea general de 27 de març de 2008 s'oposa explícitament a la iniciativa de transferir aigua de la capçalera del riu Segre al Llobregat i "a qualsevol altra extracció d'aigua de la conca en favor d'altres conques".⁶ De

5. A més de les referències esmentades, es pot seguir una cronologia general dels fets i d'alguns posicionaments a l'*Anuari Territorial de Catalunya* (SCOT) i al web de l'Observatori de Projectes i Debats Territorials de Catalunya de la mateixa SCOT; <http://territori.scot.cat/index.php>.

6. Les Comunitats de Regants es troben ben representades a través de les grans Comunitats Generals de Regants dels grans canals i participen també en organismes de conca per a la defensa dels seus interessos. A la Conca de l'Ebre

la mateixa manera, a les conques potencials receptores d'aigua els regants estan a favor de transvasar aigua per a l'agricultura, de manera que el Pla Hidrològic de 2001 és encara reivindicat a dia d'avui pels regants de València i Múrcia.

Tant des de la posició a favor com des de la posició en contra, les associacions de regants poden mobilitzar força gent i obtenir un gran ressò mediàtic. Davant dels interessos hidràulics contraposats representats per la ciutat, la costa o la indústria, les comunitats poden arribar a catalitzar els sentiments de pertinença territorial i de resistència (Díaz, 2002, p. 506-507).

Però els regants i les seves associacions experimenten una pèrdua de pes social evident, lligada a la pèrdua de pes del camp. Potser no es deixa sentir gaire al carrer o en els mitjans de comunicació, però sí que es nota en les actituds i el potencial negociador del propi sector davant de tercers i, en particular, davant les administracions.⁷ Així, mentre no s'afecti directament l'aigua disponible o la butxaca, i mentre no intervinguin reactius politicoinstitucionals externs, els regants i els seus representants s'adapten sense fer gaire rebombori als canvis de la política hidràulica.

Per altra part, la presència dels col·lectius d'usuaris regants afectats es dilueix i perd intensitat quan les afectacions dels propis interessos no són directes. La reacció d'oposició al transvasament de 2008 cap a Barcelona, de les Comunitats de Regants de la conca del Segre, fins i tot de les situades a muntanya, fou d'oposició radical quan es plantejà fer la captació a la part superior de la conca, a Isòvol (Cerdanya); però s'esfumà quan es plantejà la nova alternativa de captació a la part baixa de l'Ebre.

No solament això, sinó que les Comunitats de Regants no plantegen postures d'oposició sistemàtiques a usos que teòricament poden limitar els propis, especialment si hi ha contraprestacions a la vista. Tot i que en els esdeveniments analitzats la Federació de l'Ebre s'oposà fermament a la transferència de recursos a canvi de diners (operació aconsellada per l'Estat i refrendada per la Llei), aquesta actitud no fou ni de bon tros monolítica.⁸ Múltiples exemples mostren com les Comunitats de Regants i en especial les locals tenen una bona disposició a negociar o, fins i tot, a dependre's de part de les seves concessions a canvi de recursos destinats a la millora de les seves infraestructures i altres compensacions.

És ben conegut, per exemple, el paper de les Comunitats de Regants del Delta a l'hora de trobar una sortida per al minitransvasament d'aigua cap al Camp de Tarragona i a propòsit de la solució de la crisi de 2008 a partir del minitransvasament. El president i el tresorer del Canal d'Urgell afirmaven, per

s'inicià l'any 1978 la Federació de Comunitats de Regants de la Conca de l'Ebre, Ferebro, que es constituí formalment l'any 1991 (<http://www.ferebro.org/>, consultat 11/10/2010).

7. V. Pérez Díaz, J. Mezo i B. Álvarez Miranda (1996, p. 54-55) arriben a conclusions similars a partir de l'anàlisi de l'actuació dels sindicats agraris en relació al PHN.

8. La proposta d'aprofitar el minitransvasament des de Tarragona per solucionar la secada de Barcelona es plantejà adquirir els drets als regants de l'Ebre (un informe de l'advocacia de l'Estat encarregada pel Ministeri de Medi Ambient adduïa la necessitat de compra d'entre 30 i 50 hm³ que es deixaven d'utilitzar pels regants per tal que no es tractés d'un transvasament, sinó de conducció: pel riu circularia la mateixa aigua que se li treia).

la seva banda, durant la crisi de la sequera, que ells podien cedir aigua a Barcelona a canvi de trobar un finançament per a les millores de la xarxa de regadiu i la modernització que té pendents l'esmentat canal (*La Vanguardia*, 1/3/2008). Causà sensació, també en plena crisi de la sequera de 2008, l'acord per a la venda de fins a 0,7 hm³ d'aigua de reg per part de la Comunitat de Regants de Villena (Alacant) a l'empresa Danone per a una planta embotelladora de Font Vella (a 1,2 euros el m³), just el dia que els presidents dels governs de València i Múrcia (del PP) i el líder del PP andalús criticaven l'exclusivitat de la solució per a Barcelona i anunciaven mobilitzacions per exigir el transvasament de l'Ebre cap a les seves terres, tal com havia previst el PP el 2001 (*El País*, 9 i 10/05/2008; *La Verdad*, 10/05/2008).⁹

La subjecció de les expressions dels regants a la mediatització política de les associacions i representants

La pèrdua continuada d'actius i de pes social de l'agricultura erosiona inevitablement el seu teixit associatiu i això afecta també les comunitats de regants. Aquest context afavoreix una presa de decisions força erràtica, sigui per circumstàncies internes, sigui per la interferència amb els partits polítics. Altrament, la dinàmica i capacitat adaptativa de les comunitats de regants té molt a veure amb les capacitats dels seus líders, i aquests s'han de moure en l'entramat polític per aconseguir els seus objectius (Costejà, 2009, p. 254).

Al cap i a la fi, les Comunitats de Regants s'han d'adaptar a una dependència creixent dels governs de les CCAA, que juguen un paper clau en les normatives i subvencions en matèria hidràulica i agrària. Al seu entorn es constituirà un entramat d'interessos i relacions que condiciona i limita el seu marge de maniobra. Així es podrien explicar, per exemple, les variacions dels posicionaments de la Ferebro en relació als transvasaments, molt condicionades pel posicionament de les forces polítiques en pugna pel Govern d'Aragó.

La posició de la Federació Nacional de Comunitats de Regants, Fenacore, que fou constituïda el 1955, s'allunya, en canvi, dels plantejaments de la Federació de la Conca de l'Ebre i es troba més prop del plantejament que feia el PP.¹⁰ Així, la Fenacore no s'oposa a la satisfacció de les necessitats hídriques de Barcelona, sinó que més aviat recorda que aquestes es produeixen perquè

9. Cal matisar que la quantitat venuda és una petita part dels 15,4 hm³ que extreu la Comunitat de l'aquífer. Es dóna el cas també, que la conca del Xúquer veïna, que fou projectat tot preveient que es faria realitat el transvasament d'aigua de l'Ebre, que beneficiava aquestes conques però que tot seguit es desestimà, fet que ha provocat l'enfrontament entre els afectats del Xúquer i els del Vinalopó.

10. Segons destaca la mateixa Fenacore, aquesta compta com a integrants més de 300 Comunitats de totes les províncies espanyoles, que sumen 700.000 regants i prop de 2 milions d'hectàrees regades. A la seva pàgina de presentació a internet, la Federació proclama amb orgull la dita "amb monarquia, república o dictadura, sempre s'ha de regar" (<http://www.fenacore.org/>, consultat 18/10/2010).

l'administració no ha executat les obres de regulació que es preveien en el PHN de 2001 a la capçalera del riu Ebre. Mentre, considera que la solució als dèficits “estructurals i de pluges” del “nord-est i del llevant” de l'Estat passa per una major regulació i pels transvasaments entre conques, i considera explícitament que la dessalació i altres alternatives només poden ser complementàries i no definitives.

Conclouríem, doncs, que aquests i altres fets avalen la incidència dels vincles administratius i les relacions polítiques en les propostes i plantejaments reivindicatius de Ferebro o de la mateixa Federació de Regants Nacionals, fet que explica la coincidència del seu posicionament amb el dels partits dominants en l'àmbit respectiu.

Els grups ecologistes contra qualsevol tipus de transvasament

Mentre els regants apareixen com els representants destacats de la “comunitat d'interessos” teixida històricament entorn de l'explotació màxima possible de l'aigua, els grups ecologistes i afins apareixen com els portaveus destacats del nou paradigma que prega l'aturada d'aquesta explotació (Pérez Díaz i Mezo, 1997, p. 543). D'aquests col·lectius neix l'oposició més argumentada als transvasaments plantejats pel govern, una oposició que s'acompanya de propostes alternatives per a la gestió del cicle de l'aigua.

A diferència de les associacions de regants i d'altres usuaris, que responen a interessos directes en el cicle de l'aigua, les associacions ecologistes actuen per principis i és en funció d'aquests principis revestits de ciència que es dona una resposta negativa a la captació de recursos d'una altra conca, ni que sigui en un cas de clara necessitat com el plantejat per la sequera de Barcelona de 2008.¹¹

Dins dels ecologistes, els grups de caire estatal o internacional, tot i tenir una implantació local molt reduïda, són els qui aconsegueixen fer sentir més la seva veu en els grans debats, per la seva capacitat tècnica i, sobretot, per la seva capacitat de *lobbying* i d'incidència en els mitjans de major difusió. Amigos de la Tierra, Ecologistas en Acción, Greenpeace, SEO/BirdLife y WWF/Adena difonen una nota de premsa el 4/04/2008 en la qual remarquen la necessitat de “respectar escrupolosament la unitat de gestió de conca hidrogràfica” per tal de complir la Directiva Marc de l'aigua i evitar un ús partidista de la gestió de l'aigua i els transvasaments.¹² Com a solució de la secada proposen

11. En línia amb el que s'apunta, els plantejaments ecologistes apareixen ben diferenciats i prenen especial consistència en un cas especial; quan els col·lectius es converteixen en una mena de titulars de nous usos, els ecològics, amb un capital propi fonamental a defensar, representat pels cabals ecològics.

12. La notícia es pot seguir a la l'adreça http://www.wwf.es/noticias/sala_de_prensa/index.cfm?uiNewsID=3340 (consultat 19/10/2010), i en general, aquesta informació així com alguns dels enllaços referits a plantejaments ecologistes que segueixen es troben referenciats i ordenats a la pàgina de la Fundació Nova Cultura de l'Aigua (<http://www.unizar.es/fnca/index3.php?id=1&pag=27>, consultat 20/10/2010).

aprofundir en les mesures puntuals ja endegades i, com a molt, recórrer a la compra de drets dels regants (seria recórrer a aigües que ja s'utilitzen) del que la nota anomena “conques catalanes”, que semblen restringir-se a les conques del Ter, Llobregat i veïnes, que ja patien de restriccions.

Aquest és un bon exemple de com les organitzacions ecologistes, a banda dels referents científics, basen bona part de la seva acció i resultats en el seguiment i control de compliment de les normatives mediambientals que les mateixes administracions han incorporat i que en matèria d'aigües es concreten en la Directiva 2000/60/CE marc de l'aigua (Potter, 2003). Però tot i que aquesta Directiva i la seva transposició estatal i autonòmica facin un incís en les “demarcacions hidrogràfiques” com a unitat administrativa de gestió hidràulica, aquestes disposicions no diuen res específicament sobre la conveniència o no dels transvasaments o sobre la resolució dels problemes concrets de secada.¹³

En qualsevol cas, el no d'alguns ecologistes és prou contundent. Una nota de premsa signada el mateix 4/04/2008 per representants de SEO-Birdlife afirmava que tampoc seria negatiu que els barcelonins passessin per algunes restriccions d'aigua, entre d'altres coses perquè augmentaria la consciència social i ajudaria a gestionar-la millor en el futur. La mateixa nota expressa un dubte compartit amb d'altres possibles perjudicats i és que les obres que han de solucionar una necessitat puntual de secada no es converteixin en una solució definitiva. Més tard i després que l'administració abandoni l'opció de captació del Segre per la de l'Ebre, Ecologistes en Acció i Greenpeace (comunicat 16/04/08) s'oposen a la solució d'aprofitar aigua del minitransvasament perquè “aquesta solució obre l'aixeta a futures “transferències puntuals” a d'altres conques com les del llevant espanyol i Andalusia i, fins i tot, a la reobertura del transvasament del Roine, l'opció més costosa pels consumidors”.¹⁴

En la mateixa línia d'oposició es pronuncien la majoria dels grups ecologistes que compten amb una bona implantació local, majoritàriament agrupats en la Federació d'Ecologistes de Catalunya. En concret, la Federació es pronunciava en un comunicat de 28/04/2008 absolutament en contra del transvasament des d'Isòvol a la capçalera del Segre amb la “rotunda oposició a qualsevol projecte de transvasament d'aigua a les conques catalanes, ja sigui per transport, connexió o *captació*” i anunciava la presentació “davant de la fiscalia de medi ambient d'una denúncia per presumptes delictes de prevari-

13. D'acord amb la transposició catalana (DL 3/2003 de 4 de novembre, art. 2) la conca hidrogràfica o fluvial és “la zona terrestre a partir de la qual tota l'escorrentia superficial flueix a través d'una sèrie de corrents, rius i, eventualment, llacs fins al mar per una única desembocadura estuari o delta, i les aigües subterrànies i costaneres associades”, mentre el Districte (equivalent a Demarcació) de Conca Hidrogràfica o Fluvial, que interessa a nivell de gestió pública és “la zona administrativa marina i terrestre, composta per una o més conques fluvials veïnes i les aigües subterrànies i costaneres associades”.

14. Tant els comunicats d'Ecologistes en Acció com el de Seo-Birdlife i d'altres associacions ecologistes i representants destacats del moviment es poden seguir al web de la FNCA (<http://www.unizar.es/fncal/index3.php?id=1&pag=27>, consultat 20/10/2010).

cació, contra el medi ambient i d'abús de poder per part de govern de la Generalitat".¹⁵ Tot seguit el grup més actiu a Tarragona, Gepec-EdC, s'oposava a l'aprofitament de l'aigua dels pous de Reus per a portar-la a Barcelona.

Les matisacions antitransvasament des de l'argumentari científicoecològic

Els grups ecologistes presenten una temàtica, un àmbit d'implantació i un grau d'incidència social molt diversos que es tradueixen en una repercussió molt diferent a l'hora d'intervenir en temes d'aigua. De manera general, els grups ecologistes coincideixen en la defensa dels medis aquàtics i els paràmetres de funcionament natural del cicle de l'aigua; en conseqüència s'oposen als transvasaments entre conques. Però els arguments científics poden xocar amb la viabilitat econòmica i les necessitats socials i donar origen a plantejaments lleugerament diferents. D'aquesta manera poden aparèixer diferències i matisos davant situacions especials com pot ser una situació de crisi en l'abastament urbà.

Un dels arguments repetits pels grups ecologistes és que la solució de la secada a partir del transvasament des del Segre o l'Ebre trencava amb els postulats de la Nova Cultura de l'Aigua, que consideraven com els seus referents i que havien trobat acceptació en algunes administracions, en particular a l'Agència Catalana de l'Aigua. Resulta, però, que els impulsors de la nova cultura de l'aigua, organitzats en la Fundació de la Nova Cultura de l'Aigua (FNCA) pensaven de manera lleugerament diferent.

La FNCA no s'amagà en el moment de crisi i afrontà la recerca d'una solució factible per a l'abastament de Barcelona que obria una escletxa en el *no* ras i curt ecologista, tot recorrent a la paraula prohibida: transvasament. En el comunicat de 5/04/2008 acceptava, donada la urgència de la situació, el transvasament d'aigües de reg a través d'una compensació econòmica, tot inscrivint-la en la cessió de drets prevista en la Llei d'Aigües. Donades les baixes disponibilitats dels regadius dels Besòs, el Llobregat o el mateix Ter, per a Pedro Arrojo (un dels màxims exponents de la FNCA) aquestes aigües de reg s'haurien d'anar a buscar a l'alt Segre, clar que a un preu molt elevat (4€/m³) (*El País*, 7/4/2008). En la mesura que des de la FNCA no s'emet una resposta contrària clara, finalment es podria parlar, també, d'una acceptació tàcita de la solució d'aprofitar aigües del minitransvasament procedents de l'intocable Ebre, perquè d'alguna manera s'havia de solucionar la crisi plantejada.¹⁶

15. Els pronunciaments i punts de vista es poden seguir al web propi i concretament a: <http://www.ecologistes.cat/modules.php?name=News&file=article&sid=488> (consultat 11/10/2010).

16. Narcís Prat argumenta les obligacions amb l'abastament urbà (*El Periódico*, 10/04/2008). "D'entrada, no al transvasament del Segre, però... Si s'ha de triar entre agafar una mica d'aigua del Segre, o deixar sense aigua cinc

Els professors i estudiosos que convergeixen a l'entorn de la Fundació Nova Cultura de l'Aigua no admeten, en qualsevol cas, que la solució del transvasament a la sequera de Barcelona sigui una solució definitiva. Immediatament després que la pluja fes innecessari el transvasament des de l'Ebre, la FNCA demana l'aturada del projecte previst i posa sobre la taula les intencions fosques de les administracions per fer efectiva la infraestructura que havia esdevingut innecessària (FNCA, comunicat Saragossa, 25/5/2008). Des de la FNCA s'addueix que l'aqüífer de sota Barcelona i l'aigua dessalada, que en aquells moments de sequera no eren directament disponibles, ofereixen una solució definitiva a les necessitats futures d'aigua de la ciutat, junt amb les altres mesures que ja desenvolupava l'administració catalana a través de l'Agència Catalana de l'Aigua.

De la defensa d'un nou paradigma de política hidràulica a la defensa del territori

Tant com l'argumentari científic i la capacitat d'aprofitar el marc legal per aconseguir les pròpies fites, allò que donarà força a les entitats ecologistes en matèria de transvasaments serà la capacitat de ressò a través dels mitjans de comunicació, la capacitat de mobilització i/o la capacitat d'incidir a través diferents formes de *lobbying*. Quan es tracta de gran obra hidràulica i transvasaments, es fa però molt difícil o impossible obtenir un ressò popular a partir de l'argumentari estrictament ecologista. M. Parés (2008, p. 33) parla, a propòsit de l'oposició al PHN del 2001 i la Plataforma de l'Ebre, d'una perspectiva ambientalista més àmplia que l'ecologista. Però de l'episodi de sequera de 2008 no es desprèn ni tan sols això, sinó un rerafons més estrictament territorial o, senzillament, regionalista.

Les experiències acumulades a partir de la resposta als Plans Hidrològics i altres conflictes mostren que l'ecologisme militant i/o acadèmic troba un gran ressò popular quan es tracta de rebutjar un projecte que comporta afectacions locals directes, que aconsegueixen mobilitzar la població en la lògica de *l'aquí, no!* descrita per diversos autors (Nel-lo, 2003; Alfama *et al.* 2007). En canvi, té moltes dificultats per difondre i fer valer els plantejaments més ecosistèmics i generals o d'autoresponsabilització que impliquen els diferents apartats de la gestió i millora del cicle de l'aigua. El manteniment de la qualitat ambiental dels rius i aqüífers, la internalització de costos o les polítiques de demanda, posem per cas, tenen molt poca capacitat mobilitza-

milions de persones, s'haurà d'estudiar... Com a última opció i amb condicions... Primera, que fos ocasional. Segona, que el Segre tingui aigua suficient a la seva capçalera perquè el transvasament no el mati. És possible. Tercera, que aquesta detracció d'aigua es compensi, perquè el riu no perdi cabal, comprant aigua als regants del Segre. Això implica pagar". La pàgina web de la FNCA conté un ampli recull d'articles sobre la sequera de 2008: <http://www.unizar.es/fnca/index3.php?id=1&pag=27> (consultat 20/10/2010).

dora si no és a través de missatges i motius senzills i clars, i aquests no són gens fàcils de trobar.

Les respostes més multitudinàries i amb major incidència en la política antitransvasaments corresponen a mobilitzacions que no es poden atribuir a l'argumentari ecologista. Es deuen als grups de defensa sorgits de les afectacions de les grans obres i projectes hidràulics. En aquests casos, com en d'altres projectes (abocadors, indústries contaminants...), els grups cristal·litzen la reacció dels propietaris afectats unida i engrandida per la relació sentimental amb la defensa del propi poble o territori. En aquest context, les associacions d'afectats per la construcció d'envasaments o dels afectats pels projectes de transvasaments, com en el cas de la Plataforma en Defensa de l'Ebre, són les que foren més combatives en l'oposició al transvasament del PHN del 2001, així com ho serien al transvasament previst per solucionar la secada de 2008 a Barcelona.¹⁷

En el cas de la secada de Barcelona de 2008, la Plataforma en Defensa de l'Ebre farà sentir de bon hora la seva veu. La Plataforma, que estén el seu camp de vigilància al conjunt de la conca de l'Ebre, lliurava el 3 abril de 2008 un manifest d'oposició a la transferència d'aigua des de la capçalera del Segre. "El transvasament del Segre afecta greument la qualitat i la quantitat de les aigües necessàries per a mantenir el bon estat del tram final de l'Ebre i el Delta, profunditza el desequilibri territorial i no te cap utilitat ni eficàcia real per a pal·liar la situació actual". Posteriorment, la portada d'aigua dels pous de Tarragona amb vaixells (4,4 hm³ anuals) provocarà també recels a l'Ebre (la Plataforma i també els regants), perquè *ells* continuaven abastant Tarragona amb el mini-transvasament.

La mobilització ciutadana arribarà quan els plans de transvasament deixen el Segre i es focalitzen en el riu Ebre. 30.000 manifestants segons l'organització i 7.000 segons la policia es manifestaren a Amposta el 18/05/2008 amb dos lemes principals; els "transvasaments no són la solució" i "la Catalunya enganyada". "Nosaltres no tenim ara el recolzament dels partits polítics; però portarem la lluita a les comarques de Barcelona i tornarem a tenir la societat civil del nostre costat" apuntava el líder de la Plataforma, Manolo Tomàs (*El Periódico*, 19/5/2008).

En contrast amb els posicionaments anteriors (Alfama *et al.*, 2007, p. 199), la reacció de 2008 tindrà més el caire de resposta territorial que no de resposta ecològica alternativa. "Diem no al transvasament i sí al territori", apuntava el regidor d'ICV de Tortosa present a la manifestació del 18/05/2008, mentre que el president de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Tortosa apuntava que "els qui estan en situació d'emergència per falta d'infraestructura

17. Fou precisament el PHN el qui va afavorir la col·laboració d'aquestes entitats en la Coordinadora d'Afectats per Grans Embassaments i Transvasaments (Coagret), fundada el 1995. Mentre, Coagret, que pren força a partir de les entitats de la Conca de l'Ebre i s'estén per tota la Península Ibèrica, tindrà un pes decisiu en les mobilitzacions multitudinàries contra el transvasament de l'Ebre.

som nosaltres”. “Tot el creixement que d’altres territoris vulguin basar en l’explotació dels nostres recursos va en detriment de la nostra terra” (*El Periòdico*, 19/5/2008).

La confrontació de territoris desplaça la confrontació d’usuaris i d’idees; la fractura catalana, arrel de l’abastament d’urgència de Barcelona

Vist el caire territorial que pren la reacció als transvasaments, no és estrany que els intents de portar aigua de conques allunyades per a solucionar els problemes de secada a Barcelona, afegida a tots els canvis, dubtes i deficiències en la gestió política de la crisi, acabés prenent el caire d’una confrontació entre les diferents parts del territori, una mena d’esquarterament de Catalunya. Els mitjans de comunicació s’abonaren a la tesi amb extensos monogràfics que analitzaven el conflicte; “Las comarcas niegan agua a Barcelona” (*El País*, 31/3/2008, p. 13-14); “El agua es mía” (*La Vanguardia*, 1/03/2008, pàgines salmó), o el menys estrident “Dossier: pendants de les pluges” (*Presència*, núm. 1913, 24 a 30/10/2008, p. 6-13).

Abunden, certament, les reaccions locals d’encastellament i d’oposició a l’abastament de les necessitats de boca de Barcelona, que creen una sensació lògica d’insolidaritat i de fractura territorial. Però aquesta és una conclusió apressada i que caldria relativitzar, perquè ningú ha mesurat el suport real de les respostes i perquè els mitjans de comunicació no troben bons titulars quan les negatives són matisades o quan es donen respostes solidàries i no conflictives. A l’hora de la veritat, rarament es tracta d’un no absolut i les respostes dels diferents territoris tenen els seus matisos i polifonies.¹⁸

D’entrada cal tenir present una circumstància agreujant. La pressió política de les eleccions al Parlament espanyol de 9 de març 2008, farà que les solucions a la secada s’endarrereixin i es mantinguin en l’hermetisme, fins que al final s’imposa una solució per la via dels fets consumats, que provocarà una resposta local més airada. Aquest fet condicionarà la reacció contrària que es produeix a la primera proposta de captació a la part alta del Segre, tant des dels Pirineus, com des de les planes de Ponent.

Les circumstàncies anteriors accentuaran la malfiança sobre les intencions de l’Administració i faran que els col·lectius territorials dubtin del caràcter innocu i provisional del transvasament proposat. Per altra part, davant del

18. Aquí ens hauríem de situar en un camp que rarament s’esmenta en els estudis dels conflictes socials i territorials hídrics i que resulta fonamental per entendre’ls, que és el de la sociologia o filosofia política. F. Sàez Mateu (1999), per exemple, ho expressa cruament a través dels arguments que el porten a criticar la excessiva influència de les mobilitzacions ecologistes o socials en les decisions públiques, a través del ressò obtingut en els mitjans de comunicació.

transvasament a la capital els arguments tindran un tema destacat; els desequilibris territorials (la “macrocefàlia catalana”). Donat que amb poques excepcions, les condicions de secada són freqüents en el conjunt del país, s'addueixen greuges relacionats amb la satisfacció de les necessitats d'aigua pròpies. O, senzillament, s'apunta que si els rics de la capital volen aigua, cal que solucionin primer les desigualtats demogràfiques, industrials o de renda.

Pel que fa a les institucions locals, en particular les diputacions, consells comarcals i ajuntaments, adoptaran posicions més o menys autònomes en funció de la llibertat o autonomia política que els hi deixen els partits majoritaris. La història més recent i en particular l'episodi de sequera de la primavera de 2008 mostren, en qualsevol cas, com els partits deixen un notable marge de maniobra i resposta local, això si alguns polítics locals no se'l prenen pel seu propi compte. Tindrà bastant a veure amb els traumatismes polítics provocats per la batalla antitransvasament suscitada pel PHN del PP en la qual alguns partits sortiren particularment escaldats, tant electoralment, com per les defeccions de càrrecs i militants.

Precisament, els grups polítics que havien estat favorables al transvasament de l'Ebre proposat en el PHN 2001 i que havien estat castigats per aquest fet, s'oposaran a la proposta de transvasament a corre-cuita del 2008, feta per un Govern i uns partits que abans els havien combatut. Sembla que a ningú interessin políticament les urgències, de manera que tots ells busquen treure rèdit polític de la flagrant contradicció dels governants.

Enmig de les circumstàncies anteriors les reaccions des de les comarques catalanes seran molt variables i tindran un nivell molt desigual d'incidència social. Les coincidències territorials són inexistents, molt condicionades per la pròpia perspectiva local de l'equilibri territorial i les disponibilitats hídriques. Fins i tot no hi ha unanimitat ni en el *no* general dels ecologistes.

La transversalitat social i la difusió social de les respostes són també molt variables dins de cada territori o àmbit regional. Malgrat tot, a partir dels mitjans de comunicació del moment s'han deduït unes línies generals que presentaven les respostes regionals (taula 2).

El transvasament només pot venir de la Catalunya de l'aigua catalana, la que ja transvasa; la solidaritat del Camp de Tarragona

Com és prou sabut, el nom de Barcelona és el gran referent del problema de la secada de 2008; però els territoris que la pateixen no és limiten a la ciutat, ni a la seva extensa regió metropolitana. Amb algunes excepcions, la secada afecta la meitat oriental de Catalunya, el territori que hidrogràficament s'anomena Districte de Conca Fluvial de Catalunya, anteriorment anomenada Conques Internes de Catalunya i més abans Conca del Pirineu

Taula 2. Respostes territorials a les propostes de transvasament per solucionar la secada a Barcelona

Àmbit regional	Posicionament destacat	Raonament
Comarques gironines	Sí al transvasament a Barcelona i no a la sobreexplotació del Ter.	Girona veu els seus problemes de secada accentuats perquè la seva conca principal, el Ter pateix l'extracció cap a Barcelona.
Comarques metropolitanes	El transvasament d'urgència és l'única possibilitat de solució.	Altres opcions són per a mig i llarg termini i el transvasament és també una garantia de subministrament per a més endavant.
Comarques del Camp de Tarragona	Es pot transferir amb caràcter d'urgència uns recursos concedits i altres locals que no s'utilitzen.	El minitransvasament des de l'Ebre dona dret a uns cabals que no s'utilitzen de moment del tot, tot i que en un futur també podrien fer falta.
Comarques de l'Ebre	No a qualsevol transvasament, especialment si ve de l'Ebre.	Qualsevol portada d'aigua de la conca de l'Ebre a Barcelona no té marxa enrera i obra la porta a nous transvasaments.
Alt Pirineu (conca del Segre)	No a transferir des de la part alta de la conca. No es diu res si és més avall.	La part alta de la conca no té assegurada les seves pròpies necessitats, en particular per al regadiu.
Terres de Lleida	No a transferir de la part alta; parlem-ne des del regadiu. No es diu res si és més avall.	Pot plantejar-se una transferència de recursos a partir de la plana si existeixen compensacions satisfactòries.

Font: ídem taula 1, basat en reaccions institucionals recollides en els mitjans de comunicació. A banda de no exhaurir el ventall de respostes intraregionals, tampoc es consideren les Comarques Centrals donada la seva diversitat i paper més secundari en la crisi.

Oriental. És el territori que coincideix amb l'àmbit en el qual té plena competència hidràulica la Generalitat de Catalunya a través de la seva Agència Catalana de l'Aigua (ACA).

Les comarques de Tarragona constitueixen una excepció a les mesures restrictives que afecten les conques orientals l'any 2007-08, i això es deu al fet de beneficiar-se del minitransvasament de l'Ebre, al qual es recorre finalment per solucionar els dèficits de Barcelona. El Govern de l'Estat, que és qui tenia la capacitat legal de decidir, trobava així una escapadòria jurídica (Reial Decret Llei 3/2008 de 21 d'abril, BOE 22 abril 2008) que no desvetllava, almenys teòricament, tots els fantasmes que s'haguessin desfermat si es feia una captació "directa" al Segre o l'Ebre.

Doncs, bé, al Camp de Tarragona les reaccions per part de les autoritats i institucions locals responsables de la gestió de l'aigua foren favorables a la proposta governamental. L'Ajuntament de Tarragona aprovà ja de bon hora (25/02/2008) la concessió, mentre durés la sequera, de fins a 4,4 hm³ anuals dels propis pous de la ciutat, que no s'utilitzaven i que havia estat sol·licitada per l'ACA, per bé que amb el vot contrari de l'oposició de CiU i PP, els partits que havien estat castigats electoralment per ser transvasistes. Aquesta concessió comportà la realització d'obres al port de Tarragona per tal de fer possible el transport en vaixells.

A banda dels grups ecologistes, la reacció contrària provingué d'alguns regants i sindicats agraris. Unió de Pagesos (UP) va reunir una protesta de prop de 300 persones del món agrari i de ciutadans a la plaça de la Font de Tarragona en la qual es rebutjava un transvasament d'aigua dels pous del Camp que podia afectar les pròpies extraccions agràries.

Més endavant, quan es planteja l'aprofitament i connexió amb el minitransvasament, la reacció del Consorci d'Aigües de Tarragona (CAT) va ser la de donar suport a la mesura, tot i que el seu president, Daniel Pi, era diputat de la formació més oposada al transvasament, Iniciativa per Catalunya–els Verds.¹⁹ Fou notícia en el seu moment la confrontació que la decisió provocà dins aquest mateix partit amb els militants de les Terres de l'Ebre, una confrontació que s'estengué també a Esquerra Republicana de Catalunya, del qual era membre el Delegat del Govern a les Terres de l'Ebre, que no arribà a complir la promesa de dimissió.

Des de les comarques de Girona no entenen el no als transvasaments, perquè ja els pateixen

Si des de les comarques del Camp de Tarragona la resposta davant una sequera que no patiren gràcies al transvasament de l'Ebre fou majoritàriament de solidaritat, des de Girona i entorn es pot dir que fou de perplexitat i d'un cert ressentiment. Les comarques de Girona es trobaven afectades per les mesures d'excepcionalitat de la sequera, mentre els cabals del principal riu que les abasta, el Ter, servien per a l'abastament de la regió metropolitana de Barcelona. Girona pateix, en definitiva, un transvasament entre conques hidrogràfiques diferents que és políticament acceptat perquè no és un transvasament entre les “demarcacions” o districtes hidrològics legals.

Davant d'aquesta avinentesa, la resposta social i institucional de Girona a la secada fou la de víctimes d'una situació percebuda com injusta. El 26 de gener de 2008 es constituïa la Plataforma del Ter, en la qual convergien Diputació de Girona, Consorci Alba-Ter, 26 Consells Comarcals i Ajuntaments, Consorci de la Costa Brava, les Comunitats de Regants del Baix Ter, Cambra de Girona, FOEG, PIMEC, entitats ecologistes i naturalistes; fins a 58 institucions i entitats. L'objectiu era donar a conèixer la greu situació del riu Ter, la seva repercussió sobre l'activitat socioeconòmica de la conca i reclamar mesures concretes per corregir-la i aconseguir els cabals mínims i dotacions previstes a la Llei de l'any 1959 de transvasament del Ter a Barcelona, repetidament desateses. De la Plataforma sorgiran diferents manifestos i mobilitzacions, amb una manifestació multitudinària del dia 15 de juny de 2008, amb el “Prou!

19. Un seguiment de les diferents convocatòries i posicionaments es pot fer al diari digital *Vilaweb*, en aquest cas: http://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2822454 (consultat 12/10/2010).

Volem l'aigua al Ter". El consens de les propostes arriba a incloure el conjunt de comarques gironines a través de la Diputació de Girona, que s'afegirà a les demandes. Ja passat l'episodi de sequera, el 16 de juny de 2009, en una moció consensuada pels tres principals partits, CiU, PSC i ERC, la Diputació recordava una moció anterior i demanava el retorn de l'aigua del Ter que s'estava transvasant en excés.²⁰

En el moment de la secada de 2008 els més afectats eren els regants, que es nodreixen en bona part de les aigües subàlvies que es retroalimenten del mateix riu Ter, i veien amenaçades les seves collites. Les Comunitats dels Regants del Ter i els sindicats agraris –Unió de Pagesos (UP) i Joves Agricultors i Ramaders de Catalunya (JARC)– convocaren diferents mobilitzacions i participaren a les generals.

En les anteriors circumstàncies no és massa estrany que a Girona fins i tot els ecologistes siguin transvasistes. El punt cinquè del Compromís pel Ter, promogut entre d'altres per l'Ateneu Juvenil, Cultural i Naturalista i aprovat el gener del 2009, especifica clarament la proposta feta al Govern de la Generalitat:

“Que doni un tractament equitatiu, ponderat i proporcionat a tots els rius que transcorren per Catalunya, per tal d'atendre les necessitats d'aigua potable de l'àrea de Barcelona mitjançant la interconnexió de xarxes, per no deixar sense recursos la conca del Ter cada cop que la pluviometria no és abundant, i que incorpori les solucions adequades per dotar de nous recursos d'abastament l'àrea metropolitana de Barcelona que permetin alleugerir les extraccions a la conca del Ter”.²¹

La resposta reactiva des de la transversalitat territorial; el no als transvasaments de les Terres de l'Ebre

Des del Baix Ebre, a la part final de la gran conca de l'Ebre, s'ha d'observar el que passa en el conjunt d'aquesta conca per preservar la bona salut del delta, la del riu i la de les pròpies activitats que n'utilitzen l'aigua. Però, tal com s'ha assenyalat abans, la Plataforma de l'Ebre obté un ressò social quan la proposta de solució afecta directament les pròpies comarques. Aleshores es plantegen les mobilitzacions i la manifestació abans apuntada, en la qual la Plataforma esdevé protagonista de la resposta de tot el territori, i en què els polítics locals es veuran obligats a definir-se. Els portaveus de la Plataforma en Defensa de l'Ebre parlaran de la traïció dels partits que els hi havien donat suport en la mobilització contra el Pla Hidrològic i que ara formaven part del “tripartit” governant

20. L'evolució dels fets es pot seguir a través diferents informacions i comunicats a través dels arxius del Consorci Alba-Ter, que inclou col·lectius i associacions del conjunt de la conca del Ter, disponibles al web: http://www.albater.org/index.php?option=com_content&view=archive&Itemid=69&lang=ca. També a la pàgina de la plataforma del Ter: <http://plataformadelter.blogspot.com.es/> (consultat 20/10/2010).

21. L'any 2007 el riu Ter només superà el cabal mínim reconegut legalment durant 136 dies, i el curs final del riu apareixeria sec durant alguns dies. Cal destacar el seguiment i aplec d'informació sobre temes d'aigua i en particular sobre tot l'episodi de la sequera que fa el web de l'Ateneu: <http://observatoridelter.blogspot.com/search/label/%22Comprom%C3%ADs%20pel%20Ter%22> (consultat 20/10/2010).

a Catalunya: PSC, ERC i ICV. Ho faran tot remetent-se al Compromís per l'Ebre que aquests havien firmat el 10 d'octubre de 2003, en el qual, a banda del rebuig al transvasament de l'Ebre, el punt tercer proclamava el rebuig de l'obra que es volia dur a terme precisament el 2008.

Tot i les divergències entre els grups polítics que la recolzen, és notable la capacitat d'incidència que conserva la Plataforma i la problemàtica ebreca en general, la qual forçà el posicionament d'alguns representants i càrrecs locals dels partits en contra de la pròpia posició del partit a Catalunya. Serà el cas remarcable d'ERC i d'ICV, mentre els directius del PSC de les Terres de l'Ebre seran capaços de mostrar-se en contra de la Plataforma i recolzar la proposta del Govern i la pròpia direcció.

Les bases de la mobilització ebreca, que foren analitzades amb motiu de les protestes del trencant de segle, es repetiran el 2008. L'èxit mobilitzador de la Plataforma troba la seva arrel en els greuges provocats pel desenvolupament socioeconòmic i en una consciència de pertinença territorial, que conflueix en la reivindicació de la vegueria Terres de l'Ebre (Pont, 2003). No es tracta estrictament, tampoc, d'una resposta o d'un moviment propi de la cultura del no, en la mesura que es professen els postulats propositius de la Nova Cultura de l'Aigua. Però la confrontació amb els portaveus de la Fundació del mateix nom l'any 2008, la manca de propostes més generals fora de l'àmbit de l'aigua i la concomitància amb d'altres respostes de rebuig fetes des del territori ebrenc (centrals nuclears, molins de vent...) li'n confereixen alguns trets.

Val a dir que la negativa al transvasament té, en tot cas, una excepció a les Terres de l'Ebre: les Comunitats de Regants del Delta de l'Ebre, que ja facilitaren en el seu dia el minitransvasament a canvi d'un pagament fix i d'inversions. Així, les Comunitats afirmen en el comunicat del 2/04/2008 que "sempre han estat solidàries amb la cessió dels seus recursos a altres indrets del territori, no veuen cap raó per deixar de ser-ho i menys en situació d'emergència. Malgrat tot, però, no donaran el vistiplau a cap projecte en tant que no en coneguin l'abast i la transcendència".²²

No als transvasaments que ens afecten directament; les comarques pirinenques

El pes demogràfic i social de les planes de Ponent o de les mateixes Terres de l'Ebre no pot amagar que en matèria d'aigua hi ha també altres perspectives territorials diferents; són les que vénen dels Pirineus. Davant la primera proposta de

22. L'interès de les comunitats gira fonamentalment entorn a la preservació del retorn econòmic que reben del transvasament d'aigües; vegi's el web propi: <http://www.regantsesquerra.org/index.php?sec=news> (consultat 21/10/2010).

captació d'aigua des d'Isòvol, la reacció de la Cerdanya i l'Alt Urgell fou d'una oposició contundent per la manera com es plantejà i perquè se sentiren amenaçats els drets propis d'explotació de l'aigua del Segre, que afecten tant el regadiu com el consum urbà. Primer l'Ajuntament de Bellver i després tots els ajuntaments de Cerdanya aprovaren una moció conjunta en contra. Argumentaren que no baixa prou aigua al Segre per abastar l'àrea metropolitana i que el riu es quedaria eixut des de la seva capçalera. "A més, els batlles han mostrat una total desconfiança envers la pretesa provisionalitat del projecte. Han citat el cas del llac de Lanós, o el de la conca del Ter, i de diferents rius de la Cerdanya en conflicte amb França".²³

En tot cas, des dels Pirineus no es fa tanta diferència entre Barcelona i altres àmbits i es considera que els aprofitaments hidràulics de les planes poden afectar també els propis recursos. Les experiències traumàtiques de les poblacions de muntanya a l'hora de la construcció dels grans embassaments fets per abastar les planes han deixat un sentiment, per altra part, de ressentiment i impotència en aquest sentit.

Per bé que sense una afectació directa per l'episodi de sequera de 2008, des del Pallars Jussà es manifesta de manera aïllada una sensibilitat pel manteniment dels recursos hídrics disponibles a muntanya, que tenen com a punt principal de referència l'embassament de Sant Antoni, entre la Pobla de Segur i Tremp (J.M. Tarrats, *Segre*, 14/03/2008). L'embassament de Sant Antoni és qui garanteix els regadius històrics locals i les seves ampliacions, i qui serveix per a l'aprofitament turístic, situat en precari per la variació freqüent del nivell de l'aigua. En aquest àmbit es considera també que les amenaces sobre la disponibilitat d'aigua provenen tant del possible transvasament d'aigua cap a Barcelona, com de "l'harmonització" dels regadius de l'Urgell.

Des de les Terres de Lleida; no, però sí, si hi pot haver un acord d'interès mutu

Des de les administracions de les Terres de Ponent sorgiren diferents reaccions, totes elles contràries al projecte inicial de captació del Segre. Però la resposta institucional unitària donada comprèn matisos substancials al *no* al transvasament. El mateix dia de la presentació de la proposta de transvasament per part del conseller a la Diputació de Lleida, tots els presidents de consells comarcals de Lleida, tots els alcaldes de les capitals de comarca i tots els partits polítics amb representació a la Diputació signaren la Declaració del Segre que proposa es "deixi sense efecte el punt de captació projectat actualment a la capçalera del riu Segre".²⁴

23. Es pot seguir en una altre web informatiu que recull pronunciaments sobre la matèria: www.3cat24.cat.

24. Declaració al web de la Diputació: <http://www.diputaciolleida.cat/actualitat/noticies/view.php?ID=2018> (consultat 29/10/2010). Recull documental de pronunciaments a: I. Aldomà, *Manifest de Vallbona- Compromís per Lleida. Recull documental i d'activitat, 2004 a 2010*; 22 de març 2011 (http://www.geosoc.udl.es/professorat/aldoma_articles/Informe%20Resum%20Comprom%EDs.pdf, consultat 12/10/2010).

La posició de les administracions locals de Lleida no serà, però, de tancament absolut. “No farem una oposició sistemàtica a tot el que se’ns proposi, estem disposats a escoltar i estudiar totes les propostes, i a acceptar, si escau, aquelles que no perjudiquin una zona del país per beneficiar-ne una altra i tinguin la garantia mediambiental i econòmica de tècnics especialitzats en la matèria”, afirmava el manifest de les institucions abans apuntat.

En aquesta línia de concòrdia, la manifestació de l'1 de maig de 2008 tingué un sentit especial a Lleida, no solament perquè els representants de les patronals, grups empresarials, sindicats obrers i agraris cantaren plegats la Internacional, sinó per la proposta d'acord de país sobre l'aigua que constituí el motiu de la manifestació. En la proclama de l'acte final de la manifestació, conduïda sota la bandera del Compromís per Lleida, es repetia el no a la punxada d'Isòvol; però s'afegia que “La solució de les necessitats d'aigua de la metròpoli de Barcelona i de la Catalunya costanera en general no pot fer-se sense tenir en compte també les necessitats del conjunt del país... Lleida vol ser solidària amb Barcelona i entén que a través d'aquesta solidaritat haurà de materialitzar les pròpies possibilitats de desenvolupament econòmic i benestar”. “D'acord amb la Declaració del Segre signada per les institucions representatives del territori, Lleida vol ser solidària amb Catalunya i contribuir a un Pacte Nacional per l'Aigua que respongui a les necessitats del país i dels seus territoris”.²⁵ Aquestes propostes tenien una expressió més pràctica en les que s'havien fet des de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell, abans apuntades, que es tradueixen en la possibilitat d'un intercanvi d'aigua que serveixi per abordar millores pendents en els regadius lleidatans.

El nivell “propositiu” en el qual es mouen els plantejaments dels regants lleidatans o el *Manifest de Vallbona-Compromís per Lleida* té el valor de suscitar un gran acord social i facilitaren una resposta mesurada des de Lleida a la sequera de l'any 2008. Però aquest tipus de propostes, que no creen conflicte, tenen molt poca capacitat de mobilització a escala popular i tenen encara menys repercussió mediàtica, sobretot a la gran ciutat.

Des de les terres de Ponent també s'alçà la bandera antitransvasament del Segre o de l'Ebre. El col·lectiu ecologista local Ipcena convocà l'11 d'abril de 2008 diferents organitzacions i plataformes amb la voluntat de convocar una manifestació contra el transvasament del Segre. Hi van assistir la Plataforma en Defensa de l'Ebre (PDE), la del Ter, la Fundació Nova Cultura de l'Aigua, SEO/BirdLife, Ecologistes en Acció, Ecologistes de Catalunya (EdC) i alguns altres col·lectius; però la proposta no fructificaria.²⁶

25. Documents del recull documental esmentat a la nota 20.

26. Per bé que amb alguns buits, hi ha una relació dels fets de la secada de 2008 amb perspectiva lleidatana a: David Colell (2009), *Els conflictes mediambientals a Ponent*, Lleida: editorial Pedescau, p. 176-196.

La confrontació entre CCAA es converteix en clau política de les decisions estatals; el desllorigador de la política hidràulica

La deriva que prengué la solució del problema de la sequera de 2008 no podia ser més il·lustrativa i alhora frustrant i ridícula per a les institucions i els polítics catalans. Després de diferents propostes i d'intentar adaptar-se a les reaccions dels diferents territoris, l'administració hidràulica i el mateix Govern de Catalunya haurien de fer marxa enrera de tot allò que proposaven i posar-se a les mans d'un Govern de l'Estat, que també s'havia mostrat dubitatiu. En definitiva, la decisió sobre les aigües que fan cap a l'Ebre depèn de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre i el Govern de l'Estat on el pes de les institucions catalanes és molt reduït (Borràs *et al.*, 2009).

Aquestes contradiccions tornarien a aparèixer a l'hora de tancar la crisi de la sequera de 2008. “No podem mirar al cel esperant de braços plegats que plougui”, afirmava el president Montilla (21/05/2008) al Parlament per defensar la construcció de la canonada per transvasar aigua de l'Ebre des de Tarragona a Barcelona encara que augmentessin molt les reserves dels embassaments amb les pluges regulars de la primavera.²⁷ En termes similars es pronunciaven els membres socialistes del Govern i els alcaldes socialistes de la regió metropolitana. Però les discrepàncies d'ERC i ICV, en el sentit que les pluges feien innecessària la construcció de la conducció, eren ja evidents. Finalment, a les primeries de juny, després de pluges i pronunciaments del Govern d'Aragó i d'altres, el Govern de l'Estat (socialista com el de la Generalitat de Catalunya) decidia fer marxa enrere i anul·lava el decret de connexió d'urgència, tot desdient-se de les accions iniciades.

Tant l'extracció d'aigua del Segre, com la de l'Ebre afecten la mateixa “conca jurídica” (demarcació hidràulica) de l'Ebre i modifiquen els drets i deures que en matèria d'aigua tenen el conjunt d'habitants de la conca. En matèria de concessions d'aigües de la Demarcació de la Conca de l'Ebre les autoritats catalanes han de passar per Madrid, on es troba el Govern de l'Estat que regeix les conques intercomunitàries, i han de passar també per Saragossa, que és on es troba la delegació hidràulica estatal, la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (CHE). I a Saragossa la CHE té un veí sense competències en les pròpies escomeses hídriques, però amb un pes polític molt important, que és el Govern i les institucions aragoneses.

Aragó té en el riu Ebre un referent identitari amb una llarga tradició històrica, i la història de projectes de transvasament de l'Ebre que s'han anat succeint des de la transició democràtica no ha fet sinó alimentar el valor identitari de l'Ebre. “Quien quiera llevarse el agua y el trabajo de Aragón tendrá que vér-selas primero con toda su población”, diu el rodolí del popular grup *La Buñonera*. Existeix una llarguíssima relació de cites que recolza aquesta relació

27. Recollida a: http://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2865178 (consultat 18/10/2010).

identitària aragonesa amb el riu i les múltiples facetes que representa (Guillén, 2002, cap. 4).

A partir dels referents identitaris, que no existeixen en d'altres indrets de la conca de l'Ebre, s'entén que l'article 19 de l'Estatut aprovat per les Corts aragoneses es proposi vetllar perquè no es produeixi cap transvasament i que la disposició addicional quinta recordi la reserva de 6.550 hm³ per a Aragó (Llei Orgànica 5/2007). Antonio Embid (2007, p. 67-74) posa de relleu l'escàs efecte pràctic d'aquestes propostes, que representen, en tot cas, la voluntat de deixar plantada la pròpia bandera.

Fet i dit, el camí d'anada i tornada del PHN aprovat pel PP l'any 2001 havia deixat les espases desembeinades i a hores d'ara qualsevol proposta de transferència de recursos o, senzillament, d'algun nou aprofitament de l'aigua provoca reaccions en cadena de tots els implicats. Les diferents propostes de transvasament d'aigua a Barcelona, des del Segre o l'Ebre, durant la primavera de 2008 no solament aixecarien la reacció immediata d'Aragó, sinó també de València i Múrcia, no en el sentit d'oposar-s'hi sinó d'emfasitzar el greuge comparatiu a què se les sotmetia en relació a Catalunya. La resposta és diferent, però el rerefons és el mateix; plantejar una situació de greuge que troba un ressò popular a través de mitjans de comunicació i de manifestacions públiques al carrer (François, 2008).

L'aigua i els transvasaments com a arma de control del poder polític autonòmic i a nivell d'estat

Arribat el moment d'analitzar el rerefons de les confrontacions entre CCAA, la interpretació s'ha de remetre al joc entre els interessos dels partits i coalicions dominants en els governs i els interessos propis d'un determinat territori o dels col·lectius que hi marquen posicions dominants. De fet, l'experiència electoral obliga els partits majoritaris a ser molt cauts a l'hora de desmarcar-se de les reivindicacions territorials que es teixeixen entorn de l'aigua. Ho demostren bé els canvis electorals produïts en el moment de màxima tensió hidràulica del passat recent, que coincideix amb el període que va entre les eleccions autonòmiques de 1999 i 2003, el qual ve precedit ja d'un període de tensions partidistes en la matèria (Jiménez Sánchez, 2005, p.122) (taula 3).

Aragó és el cas més contundent de canvi, on el PP perd la majoria en el parlament i govern regional en benefici del PSOE i ja no la tornarà a recuperar fins el 2011; al mateix temps s'hi produeix un gran augment del vot i la representació d'un partit aragonesista d'esquerres, la CHA, que passa de 5 a 9 diputats. Múrcia és un altre cas de variació rellevant, amb un reforç notable del poder del PP que ha arribat a quasi duplicar en diputats autonòmics el PSOE. A València no hi ha grans diferències en els partits majoritaris, però el partit valencianista dretà Unitat Valenciana, que havia quedat fora de joc el 1999,

treu 5 diputats el 2003. Mentre, a Castella-la Manxa (comunitat cedent afectada pel transvasament Tajo-Segura) perd també diputats el PP en profit del PSOE per bé que no sigui amb xifres molt elevades.

A Catalunya, entre 1999 i 2003 es produeix un guany significatiu de la suma de diputats dels partits del tripartit, de 68 a 74, i això contribuirà a donar-los el Govern de la Generalitat de Catalunya. Però els beneficiaris en nombre de representants són ERC i ICV, mentre el PSC-PSOE, l'altre partit que es podia beneficiar de l'antitransvasament, baixa.²⁸

És interessant de constatar també com a la Rioja i Navarra, que teòricament s'haurien de manifestar en contra del transvasament de l'Ebre, l'imaginari social no funciona en aquest sentit i el PP i els seus afins mantenen una majoria còmoda.

Es dibuixa doncs, d'una banda un eix mediterrani sec (Almeria, València i Múrcia) profundament decantat cap al PP, que aposta històricament i fa bandera dels transvasaments. De l'altra banda, apareix un eix castellanoaragonès antitransvasista més decantat cap al partit socialista. Val a dir que la suma dels dos eixos en termes de diputats autonòmics i estatals resulta més aviat favorable al PP i la política transvasista.

Taula 3. Resultats electorals dels dos partits majoritaris espanyols a les eleccions autonòmiques; 1999, 2003, 2007. Parlamentaris autonòmics electes a les CCAA principals

	PP			PSOE		
	1999	2003	2007	1999	2003	2007
Aragó	28	22	23	23	27	30
Castella-la Manxa	21	18	21	26	29	26
Múrcia	26	28	29	18	16	15
Comunitat Valenciana	49	48	55	35	36	37
Catalunya	12	15	14	52	42	37
Andalusia	46	37	47	52	61	56

A Catalunya hi ha eleccions el 1999, 2003 i 2006, mentre les eleccions a Andalusia són el 2000, 2004 i 2008. Tret de Múrcia i Castella-la Manxa, la resta de parlaments tenen una representació de partits polítics regionalistes, nacionalistes o independentistes, que és molt destacada a Catalunya. Font: *Anuario El País*, Consejería de Gobernación y Justicia de la Junta de Andalucía, i Idescat (Generalitat de Catalunya).

Catalunya i Andalusia es trobarien més aviat en el punt mig de la balança quant al posicionament a favor o en contra del transvasament. Però l'interès general del partit socialista hi ha jugat fins ara a favor de la proposta antitrans-

28. El vot pel PSC-PSOE s'hauria d'interpretar en una altra clau, ja que el 1999 havia pujat molt en relació a les anteriors eleccions, fruit de la primera estirada de Pasqual Maragall. En general caldria matisar una mica la relació dels resultats electorals catalans amb el posicionament dels partits en relació al transvasament, fet constatable a partir de l'anàlisi de l'evolució del vot a les Terres de l'Ebre.

vasista, i ha estat determinant també en les decisions preses en els anys de governs socialistes.

Enmig d'aquests canvis de vots i de poder no és estrany que en els darrers anys els grans partits en l'oposició o en el govern de les CCAA hagin evolucionat cap a plantejaments similars dins d'una mateixa CCAA, per bé que aquests vagin en contra de la posició del partit a nivell estatal. Per aquesta via s'arriba a un punt en què la presa de decisions per part del partit governant a l'Estat depèn del propi equilibri de forces a escala de CCAA, fet que s'acaba de comprovar després de victòria del PP a les eleccions estatals de novembre de 2011.

Inicialment la resposta del PP a l'aprofitament d'aigua de l'Ebre per solucionar la secada de Barcelona del 2008 fou la de recordar i accentuar la reivindicació del transvasament del PHN 2001. Aquesta resposta s'instrumentalitzà a partir de l'acord entre els dirigents del PP governants a València i Múrcia i el del PP andalús, José Arenas. Un cop el PP torna al poder de l'Estat el 2012, el nou ministre Arias Cañete recuperava la proposta de transvasaments; però els equilibris que haurà d'aconseguir per a tirar-lo endavant no es presenten gens fàcils, a començar dins del propi partit (*El País*, 29/10/2011 i 3/2/2012).

D'entrada el ministre ha hagut de nomenar al capdavant de la CHE un membre destacat del Partido Aragonés Regionalista, amb el qual el PP governa en coalició a l'Aragó. El pacte de govern aragonès entre PP i PAR, que resta desconegut en la seva literalitat, representa sens dubte un fre als plans transvasistes del PP. Una líder destacada del PP governa també la CCAA anti-transvasista de Castella-la Manxa i, a més a més, José Arenas no guanyà les eleccions a Andalusia de març de 2012, de manera que la balança autonòmica no s'ha decantat de la banda transvasista.

Al cap i a la fi, doncs, la referència autonòmica s'imposa en la política hídrica, un fet que no depèn només de la projecció i reconeixement social esperonada des dels mateixos partits, sinó de l'estructura autonòmica de l'Estat i de la seva utilització partidista. És tot un símptoma que els articles apareguts als quatre principals diaris d'àmbit estatal durant el conflicte del PHN de 2001 tinguessin com a argument dominant la defensa territorial d'àmbit autonòmic (Tabara *et al.*, 2004, p. 176). De fet tampoc no ens hauria d'estranyar tant si tenim en compte que el debat territorial es troba present en els mateixos inicis de la política hidràulica, al primer terç del segle XX, per bé que aleshores encara no s'havien inventat les CCAA (Mülberger, 2007).

La política hidràulica pendent de les confrontacions socials i la política de base territorial, apunts finals

Ens preguntàvem inicialment sobre els condicionaments que pesen sobre les decisions en els grans temes de política hidràulica, en particular els transvasaments, per tal de veure'n els deslloradors. Les observacions realitzades, que

en algun cas mereixerien indagacions complementàries, apunten cap a unes línies determinants. Algunes d'aquestes línies disposen de les contribucions analítiques i teòriques ja esmentades; però aquestes manquen d'una visió més general. A banda dels components tècnics de la conflictivitat hidràulica, es fa molt difícil d'entendre el sentit general dels posicionaments i dels canvis si la interpretació sociològica del conflicte social no s'acompanya de l'anàlisi de les implicacions institucionals en la presa de decisions, i al mateix temps de l'organització territorial del poder polític i de les interaccions entre política, societat i mitjans.

1. El canvi de paradigma en la gestió i les polítiques de l'aigua que alguns havíem diagnosticat (Parés, 2008; Aldomà, 2009) no s'ha produït. L'anomenat populisme o paternalisme hidràulic estatal és força viu i el productivisme o, simplement, la "política hidràulica tradicional" dominen la política recent (Ponce, 2007; Moyano, 2008; Aldomà, 2012). Més enllà d'una alternativa quasi maniquea entre transvasaments i dessaladores es mantenen els paràmetres bàsics que porten a la sobreexplotació i contaminació de l'aigua, sense atendre a mesures d'incorporació de costos ambientals i d'altres correccions.
2. Els regants, les seves comunitats i els interessos agraristes en general poden aparèixer al capdavant de les reivindicacions *desarrollistas* convencionals, però no tenen a la pràctica una incidència política especial, ni responen a un programari tancat. Més aviat constitueixen un argument i una pantalla per al manteniment inercial de les polítiques públiques d'oferta d'aigua i per a la defensa dels interessos d'altres sectors econòmics o grups polítics que en poden sortir beneficiats.
3. Tot i que els grups ecologistes o ambientalistes puguin disposar d'un suport argumental més sòlid des d'un punt de vista científic, els seus plantejaments tenen una repercussió social i política feble, que s'expliquen en part per les estructures polítiques pròpies de l'Estat espanyol (Jiménez Sánchez, 2005) i d'altres descrites abans. La projecció s'amplia en el moment que apareixen ancoratges d'autoafirmació local o regional, fet que s'exemplifica en la Plataforma de l'Ebre i altres.
4. Mentre les confrontacions d'interessos entre els diferents col·lectius d'usuaris resulten políticament força gestionables, exploten i es compliquen quan prenen una dimensió territorial. La reivindicació territorial amplia socialment i projecta políticament les posicions que poden tenir els col·lectius ecologistes i afins o els productivistes oposats. Això té una raó de ser deguda al desenvolupament potencial associat a l'aigua i els greuges associats amb temes de desenvolupament d'àmbit supralocal; però s'hi immisceixen també aspectes sentimentals i identitaris territorials.
5. La força de les reivindicacions territorials es relaciona amb les xarxes de poder locals i es reforça a través dels mitjans de comunicació, que simplifiquen els debats i donen rellevància als aspectes de confrontació. Mentre,

el ressò mediàtic porta els posicionaments dels moviments socials al terreny de joc dels partits i les institucions públiques, els quals miren d'obtenir-ne, naturalment, guany de causa a partir de les pròpies regles de joc.

6. En consonància amb les deduccions de L. del Moral (2009, p. 91) la confrontació territorial anterior no es produeix en l'espai físic de les conques, sinó en els espais polítics institucionals forts, que són les CCAA a nivell d'estat i els àmbits comarcals o de regió-vegueria a l'interior de Catalunya. En aquestes circumstàncies, les diferències o conflictes es veuen reforçats per les implicacions que tinguin en la batalla dels partits pel poder local o regional.
7. Les decisions en matèria hidràulica responsabilitat de l'Estat (o de la Generalitat de Catalunya) han de contemporitzar amb la diversitat d'interessos territorials anteriors. Darrera es troben les implicacions electorals i polítiques de l'estructura territorial de l'estat, que obre nous horitzons d'interpretació i que compta amb una extensíssima bibliografia (per exemple: Romero, 2012; Delfour, 2007, p. 68-78).
8. Naturalment, en les relacions interconques que posen en joc propostes com les de transvasament de l'Ebre, és l'escala d'Estat espanyol la que preval. En el repartiment dels recursos hídrics de l'Ebre el paper d'Aragó és clau i el de les Terres de l'Ebre és secundari.
9. Les decisions hidràuliques queden finalment subjectes als *tempus* polítics i els canvis de governs fruit dels processos electorals, que porten a una presa de decisions fortuïta, fruit d'uns objectius i una argumentació aleatoris (o més tàctics que estratègics). Darrera d'aquestes decisions no s'ha de menystenir el paper dels *lobbys* empresarials, en particular les empreses constructores, que rarament es pronuncien en els conflictes i que poden contribuir a precipitar les decisions en un sentit o un altre (Pérez Díaz *et al.*, 1996, p. 53). Mentre, situacions d'emergència com la secada de 2008 a Barcelona poden forçar (o quasi arribar a forçar) solucions impossibles en circumstàncies hídriques normals.

Es pot pensar en un horitzó tècnicament i políticament desitjable en matèria de política hidràulica. Seria el de compaginar la preservació dels cabals i la qualitat de l'aigua amb la satisfacció de les necessitats col·lectives més elementals sobre la base d'una política econòmica de l'aigua més atenta a la demanda i els preus. Ara bé, perquè això fos possible caldria avançar en la resolució dels greuges i conflictes regionals, amb tota la trama d'interessos polítics implicats i que la lliguen de cap a peus.

Bibliografia

AGÈNCIA CATALANA DE L'AIGUA (2008). *Evolució de l'episodi de Sequera 2007/2008. Memòria de Gestió*. Barcelona: Agència Catalana de l'Aigua.

- ALDOMÀ, Ignasi (2007). *La lluita per l'aigua a Catalunya, 1900-2007*. Lleida: Pagès editors.
- (2012). *La batalla per l'aigua. Una proposta per superar els desconcerts hídrics i garantir la gestió integral del seu cicle a Catalunya*. Lleida: Pagès editors.
- ALFAMA, E.; A. CASADEMUNT; G. COLL; H. CRUZ; M. MARTÍ (2007). *Per una nova cultura del territori. Mobilitzacions i conflictes socials*. Barcelona: Icaria.
- ARMENGOL, J.; J. DOLZ (2009). “L'abastament d'aigua a Catalunya i la seva garantia”. *Nota d'Economia* [Barcelona], núm. 93-94, p. 127-139.
- ARROJO, Pedro (2001). *El Plan Hidrológico Nacional a debate*. Bilbao: Bakeaz, Fundación Nueva Cultura del Agua.
- ARROJO, Pedro; L. CASAJÚS; A. COPITZY (2010). *La rebelión de la montaña. Los conflictos del agua en Aragón*. Bilbao: Bakeaz, Fundación Nueva Cultura del Agua.
- BORRÀS, G.; A. URGELL; R. BALASCH (2009). *Els guardians de l'aigua*. Barcelona: Clipmedia.
- BOSQUE MAUREL, Joaquín (2008). “El agua como recurso escaso y sus problemas en la España actual”. *Estudios Geográficos* [Madrid], núm. 265, p. 453-493.
- COSTEJÀ FLORENSA, Meritxell (2009). *Adaptabilidad institucional. Dinámicas de la evolución social de los sistemas socio-ecológicos del uso del agua en España*. Cerdanyola del V.: Universitat Autònoma de Barcelona, tesi doctoral.
- DELFOUR, Christine (2007). *España, las autonomías y Europa*. Gijón: ediciones Trea.
- DÍAZ, Leonardo (2002). *Las políticas hídricas catalanas (1980-2000): los agricultores de Lérida y el gobierno del agua*. Cerdanyola del V.: Universitat Autònoma de Barcelona, tesi doctoral.
- DOLZ, Josep; Joan ARMENGOL (2012). *Els recursos hídrics a Catalunya. Dades i conceptes bàsics*. Barcelona: Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona.
- EMBED IRUJO, Antonio (2007). “Los nuevos estatutos de autonomía y el reparto de competencias sobre el agua y las obras hidráulicas entre el estado y las comunidades autónomas”, dins: Antonio EMBID [dir.]. *Agua y territorio*. Pamplona: Aranzadi, p. 13-80.
- ESTEBAN, A.; N. PRATS (2006). *Alternativas para la gestión del agua en Cataluña. Una visión desde la perspectiva de la nueva cultura del agua*. Bilbao: Bakeaz, Fundación Nueva Cultura del Agua.
- FRANÇOIS, Marie (2008). “La región de Murcia y el agua. ¿Entre el discurso modernizante y el contramodernizante?”. *Papeles de geografía* [Murcia], num. 47-48, p. 81-100.
- GUILLÉN PARDOS, Enrique (2002). *Medios y sociedad en Aragón: Discursos, construcción de identidad y relaciones de poder*. Cerdanyola del V.: Universitat Autònoma Barcelona, tesi en xarxa.
- JIMÉNEZ SÀNCHEZ, M. (2005). *El impacto político de los movimientos sociales. Un estudio de la protesta ambiental en España*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, Siglo XXI.
- LÓPEZ GÁLVEZ, J.; J.M. NAREDO [ed.] (1997). *La gestión del agua de riego*. Madrid: Fundación Argentaria (Economía y Naturaleza, núm. 8).
- MAIRAL BUIL, Gaspar; José Ángel BERGUA AMORES; Esther PUYAL ESPAÑOL (1997). *Agua, tierra, riesgo y supervivencia: un estudio antropológico sobre el impacto socio-cultural derivado de la regulación del río Ésera*. Saragossa: Prensas Universitarias de Zaragoza.
- MARCH CORBELLA, Hug (2010). *Urban Water Management and Market Environmentalism: A Historical Perspective for Barcelona and Madrid*. Cerdanyola del V.: Universitat Autònoma de Barcelona, tesi doctoral.
- MORAL ITUARTE, L. DEL (1994). “Elementos para una teoría de los conflictos territoriales sobre el agua”. *Boletín Asociación Geógrafos Españoles* [Madrid], núm. 18, p. 9-27.
- (2009). “Changing water discourses in a modern society”, dins: A. GARRIDO; R. LLAMAS, [ed.], *Water policy in Spain*. Leiden: CRC Press, p. 85-93.
- MOYANO ESTRADA, Eduardo (2008). “Paradojas y realidades de la agricultura. Una aproximación sociopolítica a la agricultura española”. *Papeles de Economía Española* [Madrid], núm. 117, p. 14-27.
- MÜLBERGER, Annette et al. (2007). *Historia, política y ciencia: el papel de los expertos en el debate sobre el agua en España*. Cerdanyola del V.: Universitat Autònoma de Barcelona, Cen-

- tre d'Estudis d'Història de les Ciències. <http://www.recercat.net/handle/2072/4783> (consultat 28/10/2010).
- NEL-LO, Oriol (2003). "Introducció. Els conflictes territorials a Catalunya", dins: Oriol NEL-LO [ed.]. *Aquí, no! Conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Empúries, p. 11-67.
- PARÉS, Marc [ed.] (2008). *La Participació ciutadana en la gestió de l'aigua*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya (Estudis, núm. 29).
- PÉREZ-DÍAZ, Víctor; Josu MEZO; Berta ÀLVAREZ-MIRANDA (1996). *Política y economía del agua en España. Criterios, alternativas y proceso de aprendizaje*. Madrid: Círculo de Empresarios.
- PÉREZ-DÍAZ, Víctor; Josu MEZO (1997). "Política del agua en España. Argumentos, conflictos y estilos de deliberación", dins: P. ARROJO; J. MARTÍNEZ [ed.]. *El agua a debate desde la Universidad. Hacia una nueva cultura del agua*. Saragossa: Universidad de Zaragoza, p. 535-557.
- PONT VIDAL, Josep (2003). *Noves formes de moviment social: la mobilització a les Terres de l'Ebre*. Barcelona: Associació Catalana de Sociologia i Fundació Jaume Bofill.
- POTTER, David (2003). "Non-governmental organisations and environmental policies", dins: A. BLOWERS; P. GLASBERGEN [ed.]. *Environmental Policy in an International Context. Prospect for Environmental Change*. London: Arnold, p. 25-49.
- ROMERO, Joan (2012). "España inacabada. Organización territorial del Estado, autonomía política y reconocimiento de la diversidad nacional". *Documents d'Anàlisi Geogràfica* [Barcelona], vol. 58/1, p. 13-49.
- SÀEZ MATEU, Ferran (1999). *El crepuscle de la democràcia*. Barcelona: Edicions 62.
- SAURÍ, David (2003). "El transvasament de l'Ebre. Recursos hídrics, identitat i equilibri territorial", dins: Oriol NEL-LO [ed.]. *Aquí, no! Conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Empúries, p. 252-273.
- TÀBARA, Joan David; Meritxell COSTEJÀ; Fincent VAN WOERDEN (2004). "Las culturas del agua en la prensa española. Los marcos culturales en la comunicación sobre el Plan Hidrológico Nacional". *Papers* [Barcelona], núm. 73, p. 153-179.
- TELLO, Enric (2004). "Lliçons de la guerra de l'aigua a l'àrea metropolitana de Barcelona, i la seva incidència al Baix Llobregat", dins: Narcís PRAT; Enric TELLO. *El baix Llobregat: història i actualitat ambiental d'un riu*. Barcelona: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, p. 225-245.